

Examensarbete: 15 hp
Kurs: LÖKA1G
Nivå: Grundnivå
Termin: VT 2015
Kursansvarig institution: Institutionen för pedagogik och lärande
Handledare: Marie-Louise Hansson-Stenhammar
Examinator: Pia Williams
Kod: VT15-2920-048-LÖXA1G

Nyckelord: Dokumentation, systematiskt kvalitetsarbete, pedagogisk dokumentation, fenomenografi, förskola

Abstract

Dokumentation är en stor del av förskolans uppdrag. Dokumentation innebär att följa och analysera barns utveckling och lärande för att synliggöra barns möjligheter till lärande och utveckling i det pedagogiska arbetet. Syftet med dokumentation är alltså att samla in och sammanställa material för att utvärdera och skapa möjligheter för utveckling av verksamheten. Syftet med studien är att synliggöra förskollärares uppfattningar gentemot dokumentation, i vilket syfte de dokumenterar och hur de använder sig av dokumentation i förskolans verksamhet. Vi har utgått från en fenomenografisk ansats för att undersöka vilka uppfattningar som förskollärare kan ha gentemot dokumentation. Studiens resultat är baserat på intervjuer av fyra verksamma förskollärare i olika delar av Göteborg.

Skilda uppfattningar kring syftet med dokumentation och hur den ska göras har synliggjorts i resultatet. En genomgående uppfattning är att barns delaktighet är viktigt i dokumentationen för att förskollärare ska kunna skapa möjligheter för barnen att bli medvetna om sitt eget lärande. Samtliga förskollärare menar att syftet med dokumentation är att skapa lärandetillfällen genom att barnen är delaktiga i arbetet med att samla in och reflektera kring dokumentation. Andra gemensamma uppfattningar är att dokumentation är ett sätt att synliggöra för utomstående vad som sker i verksamheten och att dokumentation säkerställer verksamhetens kvalitet. En uppfattning är att det finns vissa hinder i arbetet med dokumentation i förskolans verksamhet. Tidsbrist och brist på struktur är aspekter som lyfts fram. Det finns även uppfattningar av att det inte finns hinder för dokumentationsarbetet. I studiens resultat synliggörs också en uppfattning av att förskollärare inte är säkra på hur de ska arbeta med dokumentation. Vi diskuterar möjliga orsaker för vad det kan bero på och kommer fram till att struktur är en faktor som påverkar förskollärares arbete med dokumentation. Vi menar att det finns behov av kompetensutveckling för hur dokumentation kan struktureras i förskolans verksamhet.

Förord

Vi har upplevt att vi har ganska lite erfarenhet av dokumentationsarbete i förskolan och har tidigare sett olika bilder av hur arbetet med dokumentation kan se ut, därför har vi känt att vi vill undersöka hur dokumentation uppfattas, hur den genomförs samt för vilket syfte dokumentation används av förskollärare.

[...] för att förstå hur människor hanterar problem, situationer eller världen, så måste vi förstå hur de erfar problemen, situationerna eller världen, som de hanterar eller agerar i förhållande till. [...] Man kan bara agera i relation till världen såsom man erfar den. (Matron & Booth, 2000, s. 146).

Skrivperioden har varit intressant, lärorik och stundtals väldigt rolig. Vi vill rikta ett speciellt tack till de förskollärare som har tagit sig tid och ställt upp i vår studie och delat sina tankar och erfarenheter med oss. Vi vill även tacka vår handledare som väglett oss genom studiens gång.

Göteborg 2015-05-26

Mathilda Smidje och Linea Karlsson

Innehållsförteckning

1 Inledning	6
1.1 Syfte och problemformulering	7
1.1.1 Frågeställningar	7
2 Tidigare forskning.....	8
2.1 Pedagogers tankar kring dokumentation	8
2.2 Pedagogisk dokumentation	8
2.3 Barns delaktighet i dokumentation.....	9
2.4 Etiska aspekter i arbetet med dokumentation.....	10
2.5 Systematiskt kvalitetsarbete	10
2.6 Föräldrarinsyn i verksamheten	11
3 Teoretisk anknytning	12
3.1 Fenomenografisk forskningsansats	12
4 Design, metod och tillvägagångssätt	14
4.1 Val av metod	14
4.1.1 Intervju	14
4.2 Urval.....	15
4.2.1 Respondenter.....	16
4.3 Genomförande av intervjuer.....	16
4.4 Bearbetning av data.....	17
4.5 Analys.....	17
4.6 Metodiska avvägningar	17
4.7 Studiens tillförlitlighet.....	18
4.8 Etiska principer	19
5 Resultat.....	21
5.1 Dokumentation med syfte att påvisa barns lärande.....	21
5.2 Dokumentation med syfte att utveckla verksamheten.....	22
5.3 Dokumentation med syfte att synliggöra för utomstående.....	23
5.4 Hinder för arbetet med dokumentation	24
5.5 Analys.....	25
5.5.1 Dokumentation med syfte att påvisa barns lärande.....	25
5.5.2 Dokumentation med syfte att utveckla verksamheten.....	26
5.5.3 Dokumentation med syfte att synliggöra för utomstående.....	27
5.5.4 Hinder för arbetet med dokumentation	27
5.6 Sammanfattning	28
6 Diskussion	29
6.1 Resultatdiskussion.....	29
6.2 Relevans för läraryrket	32

6.3 Förslag på vidare forskning.....	33
7 Referenslista.....	34
Bilaga 1.....	1

1 Inledning

Dokumentation är en stor del av det pedagogiska uppdraget i förskolan idag, vilket betonas i den reviderade läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010). I den reviderade läroplanen tillkom 2010 ett nytt kapitel, vilket handlar om uppföljning, utvärdering och utveckling av verksamheten. Där beskrivs att arbetslaget ska använda olika typer av dokumentation och utvärdering för att få kunskap om barns förutsättningar för utveckling och lärande i verksamheten. De ska även göra det möjligt att följa barns utveckling inom olika målområden (Skolverket, 2010). Hur dokumentationen ska genomföras och användas skrivs inte fram utan det är upp till arbetslaget att välja hur dokumentationen ska göras. Däremot betonas att barnens utveckling och lärande måste följas, dokumenteras och analyseras för att skapa möjlighet att utvärdera förskolans kvalitet och skapa en god grund för lärande (Skolverket, 2010).

Ett syfte med dokumentation är att säkerställa förskolans kvalitet, vilket görs genom ett systematiskt kvalitetsarbete (Skolverket, 2012). Kunskaper om vad, hur och varför dokumentation ska göras är därmed en viktig kompetens att ha som förskollärare. Enligt Skolinspektionens kvalitetsgranskningsrapport från 2012 upplever dock förskollärare ofta att det systematiska kvalitetsarbetet är problematiskt att genomföra. I Skolinspektionens (2012) rapport framkommer även att arbetet med dokumentation många gånger görs utan efterföljande analysprocess. Där framkommer att dokumentation ofta används för att visa upp aktiviteter som sker i verksamheten för föräldrar eller som bekräftelse för pedagogerna själva. En bekräftelse på att pedagogerna arbetar utifrån de nationella målen genom att de har satt upp fotografier och barns teckningar kopplat till citat från läroplanen för förskolan. Det är även något som vi uppmärksammat genom våra tidigare erfarenheter av dokumentation.

I förskolans styrdokument (Skolverket, 2010) står det att förskolan ska föra ett kontinuerligt och systematiskt arbete genom dokumentation, uppföljning, utvärdering och utveckling för att säkerställa verksamhetens kvalitet. Skolverket (2012) skriver i de allmänna råden kring kvalitetsarbete att grunden till systematiskt kvalitetsarbete är att se utvecklingsområden i verksamheten för att få en likvärdig utbildning för alla barn samt få en hög måluppfyllelse i relation till strävandemålen i läroplanen för förskolan. Skolverket (2012) menar att systematiskt kvalitetsarbete är nödvändigt för att kunna utveckla en bestående kvalitet i verksamheten. I läroplan för förskolan (Skolverket, 2010) uttrycks det att syftet med kvalitetsarbete är att få kunskap om hur förskolans organisation, innehåll och genomförande kan utvecklas för att kunna stödja alla barns utveckling i verksamheten. Skolverket (2012) poängterar att systematiskt kvalitetsarbete ska ske kontinuerligt men att varje kommun och förskola avgör hur arbetet ska utföras. Rutiner och former kan skilja sig åt på olika förskolor då kvalitetsarbetet ska anpassas efter varje verksamhet.

Då varje förskola bestämmer hur de ska arbeta med dokumentation kan dokumentationen se olika ut på olika förskolor. Det har väckt vår nyfikenhet kring hur arbetet med dokumentation kan skilja sig mellan olika förskolor och vilka uppfattningar som kan finnas gentemot den. Vi funderar även kring om sättet förskollärare arbetar med dokumentation kan påverka deras uppfattning gentemot den. Det finns olika anledningar och syftet till att dokumentera och även olika sätt att genomföra den. Det har gjort oss nyfikna på förskollärares uppfattningar av, i vilket syfte dokumentation används samt hur det görs.

Då läroplanen för förskolan lyfter dokumentation som begrepp men inte beskriver hur den ska genomföras har vi valt att inte begränsa vår studie till en form av dokumentation, utan

kommer att undersöka förskollärares uppfattningar av, hur de använder sig av olika sätt att dokumentera, samt i vilket syfte de dokumenterar i förskolan. Dokumentation kan bland annat ske genom fotografier, observationer, loggboks-anteckningar, individuella utvecklingsplaner eller genom barnens alster (Palmer, 2012). Dokumentation kan användas som underlag för reflektion av förskollärarnas egna arbetssätt, för att synliggöra vilka möjligheter till lärande som verksamheten skapar, synliggöra kvaliteten i förskolan och även för marknadsföring av förskolan (Vallberg Roth & Månsson, 2010). Vallberg Roth och Månsson (2010) framhåller att det är verksamheten som ska utvärderas genom dokumentation, inte barnens prestationer. Däremot finns det en mängd kartläggningsmaterial som används i förskolan för att dokumentera och synliggöra barnens utveckling och lärande (Emmoth, 2014).

1.1 Syfte och problemformulering

Syftet med studien är att undersöka förskollärares uppfattningar gentemot dokumentation samt lyfta fram i vilket syfte förskollärare dokumenterar och hur dokumentationen genomförs i förskolans verksamhet.

1.1.1 Frågeställningar

- Vilka uppfattningar kan förskollärare ha gentemot dokumentation i förskolan?
- I vilket syfte används dokumentation i förskolan?
- Hur genomförs dokumentation i förskolan?

2 Tidigare forskning

I detta stycke presenterar vi tidigare forskning inom det område som vi undersöker i vår studie. Vi redogör för en studie om förskollärare och barnskötares tankar kring dokumentation, vi lyfter även fram tidigare forskning inom pedagogisk dokumentation, barns delaktighet i dokumentationsarbetet, etiska aspekter i arbetet med dokumentation samt systematiskt kvalitetsarbete. Avslutningsvis presenteras en studie som belyser olika aktörer för vilka förskollärare dokumenterar i verksamheten.

2.1 Pedagogers tankar kring dokumentation

Emmoth (2014) har gjort en studie om förskollärare och barnskötares tankar kring utveckling, lärande och dokumentation i förskolan. Då Emmoth har intervjuat både förskollärare och barnskötare kommer de att benämnas som pedagoger när Emmoths studie nämns i vår text. Studiens syfte är att undersöka pedagogers syn på lärande med inriktning mot språk, kommunikation och matematik men även på generellt lärande utan specifik inriktning. En del av undersökningen är inriktad på dokumentation. Författaren fokuserar på hur pedagoger tolkar dokumentationsuppdraget som är framskrivet i läroplanen för förskolan. Emmoth (2014) undersöker varför pedagoger dokumenterar och vad dokumentationerna innehåller. Det resultat som hon presenterar är att pedagogerna använder olika metoder som är mer eller mindre strukturerade för att dokumentera barnen. De strukturerade dokumentationsmetoderna har i större utsträckning ett syfte för varför de görs än de ostrukturerade dokumentationsmetoderna. Emmoth synliggör även två sätt att arbeta med dokumentation som skiljer sig mellan de förskolor som studerats, det ena sättet är att övergripande dokumentera hela verksamheten för att inte förbise något barn och det andra sättet är att kartlägga specifika barn som uppfattas vara i behov av stöd, med hjälp av olika kartläggningmaterial. Emmoth har observerat att tidsåtgången för de olika sätten till stor del skiljer sig åt. Det är betydligt mer arbetsamt och tidskrävande att dokumentera hela verksamheten och alla barn med de stora barngrupper som råder idag jämfört med att dokumentera enskilda barn.

Pedagogerna som Emmoth (2014) har intervjuat uttrycker en osäkerhet i hur dokumentationen ska ske och har skilda uppfattningar kring varför dokumentation ska göras i förskolan. En del av pedagogerna uttrycker att dokumentation är till för barnen medan vissa ser det som ett sätt för föräldrarna att få insyn i verksamheten och andra uppfattar det som ett verktyg för pedagoger att lättare se och minnas barns utveckling inför exempelvis utvecklingssamtal. Emmoth (2014) menar att så skilda sätt att se på dokumentation kan leda till att arbetet med dokumentation inte blir av på grund av oron att göra fel. Emmoth undersöker pedagogers syn på lärande inom främst språk, kommunikation och matematik. Den dokumentation som författaren syftar till är att undersöka rör pedagogers tankar kring barns lärande, därför blir dokumentationen i resultatet inriktad mot kartläggningmaterial. Vi vill undersöka förskollärares uppfattningar av dokumentation som fenomen för att kunna se övergripande uppfattningar av dokumentation.

2.2 Pedagogisk dokumentation

Lenz Taguchi (2013) har skrivit en bok om pedagogisk dokumentation. Hon uttrycker att man behöver skilja begreppen pedagogisk dokumentation och dokumentation åt eftersom

pedagogisk dokumentation handlar om att reflektera över det insamlade materialet för att kunna utveckla det pedagogiska arbetet utifrån barnens intentioner. För att dokumentation ska bidra till att det pedagogiska arbetet i verksamheten utvecklas är diskussioner och reflektioner tillsammans med barnen och i arbetslaget grundläggande. Lenz Taguchi (2013) framhåller att pedagogisk dokumentation i sig inte är pedagogisk utan blir det först när den används i ett pedagogiskt syfte. Det är reflektionerna och diskussionerna kring det insamlade materialet som gör dokumentationen pedagogisk eftersom verksamheten då kan planeras utifrån barnens intressen och funderingar.

Bjervås (2011) har skrivit en avhandling där hon belyser förskollärares sätt att bedöma och tala om barn samt hur de samtalar om pedagogisk dokumentation i relation till barnen. För att undersöka det har hon följt två arbetslag under deras planeringstid när de samtalat kring den dokumentation som gjorts i verksamheten. En slutsats som författaren kommer fram till är att förskollärarna upplever pedagogisk dokumentation som ett verktyg med många möjligheter. Förskollärarna ser dokumentation som ett sätt att ge barnen möjligheter att stärka och utveckla sina kompetenser. Samtidigt skriver Bjervås (2011) att pedagogisk dokumentation behöver följas av reflektioner för att den ska kunna bidra till barns lärande. Några förskollärare uttrycker att ett utvecklingsområde i arbetet med dokumentation är att dokumentationen behöver återkopplas till barnen och bli en del av vardagsarbetet för att den ska bli givande. En negativ faktor som förskollärarna ger uttryck för är att dokumentation kan skapa en distans mellan barnen och förskollärarna. Trots de kritiska aspekter som framkommit upplever förskollärarna att arbetet med pedagogisk dokumentation är betydelsefullt både för barnens utveckling och lärande samt för förskollärarnas egen förståelse av barns utveckling och lärande.

2.3 Barns delaktighet i dokumentation

Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) framhåller att barns delaktighet i den dokumentation som görs i verksamheten är viktig för att barnen ska bli medvetna om sitt eget lärande. Författarna understryker att när barnen involveras i dokumentationen kan dokumentationen göra skillnad i det dagliga arbetet i verksamheten. Genom att se och följa barnens intentioner och intressen kan förskollärarna utveckla verksamheten utifrån dem. För att barnen ska ha inverkan över sin egen situation förutsätts att förskollärarna tar vara på barnens åsikter och låter deras delaktighet leda till inflytande i den pedagogiska verksamheten.

Palmer (2012) har tagit fram ett stödmaterial för Skolverket om pedagogisk dokumentation i förskolan. Hon menar att när pedagoger kontinuerligt engagerar barn i insamlingen av dokumentation och i diskussionerna kring den blir barnen delaktiga i det gemensamma arbetet i förskolan. Reflektionerna tillsammans med barnen och även reflektioner i arbetslaget är väsentliga för att dokumentationen ska kunna gynna en utveckling av verksamheten.

Svenning (2011) har skrivit en bok som bygger på hennes avhandling om dokumentation i förskolan samt om barns perspektiv i dokumentationsarbetet. Hon problematiserar barns möjlighet till att själva välja att delta i verksamhetens dokumentation. Hon menar att barn ofta vill återberätta eller teckna händelser som de har varit med om men att det kan finnas skillnader i vad barnen vill visa upp och vad pedagogerna anser ska dokumenteras. Svenning menar därför att förskollärare bör uppmärksamma på barnens intentioner till dokumentation.

2.4 Etiska aspekter i arbetet med dokumentation

Lindgren och Sparrman (2003) problematiserar i en artikel som handlar om etiska aspekter i arbetet med dokumentation, synen på hur dokumentation ska användas i förskolan. De jämför dokumentation i förskolans verksamhet med forskares observationer vilka omfattas av forskningsetiska regler. I förskolan dokumenteras och kartläggs barn, fotografier av dem och deras alster och visas för andra barn och föräldrar ofta utan att barnen i fråga tillfrågats. Lindgren och Sparrman lyfter frågan kring hur dokumentation i förskolan kan påverka barns syn på sin egen möjlighet till delaktighet i verksamheten. Författarna framhåller det faktum att pedagogers auktoritet medför en risk för att barnen kan känna sig ålagda att göra som pedagogerna vill. Det kan därför vara svårt att avgöra om barnen vill delta i dokumentationen eller om de deltar för att de upplever att det förväntas av dem.

2.5 Systematiskt kvalitetsarbete

Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) lyfter i sin bok kring systematiskt kvalitetsarbete att kvalitet i förskolan främst handlar om barns välbefinnande och rätt till att få rika möjligheter till lärande och utveckling. Syftet med systematiskt kvalitetsarbete menar de är att skapa kunskap om och följa barns lärande för att kunna utveckla förskolans verksamhet utifrån de nationella målen. Författarna sammanfattar två huvudsyften med att dokumentera i förskolan. De menar att man ska dokumentera för att följa och påverka barns utveckling och lärande samt för att följa och utveckla verksamhetens kvalitet. Barns möjligheter till lärande och vilka kunskaper de får möjlighet att utveckla i förskolan ska ligga i fokus. Kvalitetsarbetet innebär att utvärdera dokumentationen för att utveckla verksamheten och skapa bättre förutsättningar för barnens lärande och utveckling i förskolan.

Sheridan, Williams och Sandberg (2012) har gjort en studie om systematiskt kvalitetsarbete i förskolan. Syftet med studien är att undersöka vilken mening förskollärare tillskriver systematiskt kvalitetsarbete. Frågorna de ställer sig är på vilket sätt förskollärare pratar om systematiskt kvalitetsarbete i relation till barns lärande och utveckling samt till förskolans kvalitet. Syftet med studien är att se variationen i förskollärares perspektiv på systematiskt kvalitetsarbete. Utifrån intervjuer av trettio förskollärare synliggörs olika sätt att se på systematiskt kvalitetsarbete men att fokus i det systematiska kvalitetsarbetet enligt förskollärarna är dokumentation och utvärdering och deras olika funktioner. Resultatet visar att dokumentation används mer frekvent i förskolan idag än tidigare. Sheridan, Williams och Sandberg (2012) menar att en anledning till det är en ökad medvetenhet om intentionerna med dokumentation och utvärdering i och med den reviderade läroplanen för förskolan. Förskollärarna i studien talar om dokumentation som ett verktyg för att se och bekräfta både sitt eget arbete samt varje barns utveckling och lärande, däremot utvecklar inte förskollärarna på vilket sätt dokumentationen bidrar till detta. Resultatet visar även att barns kunskaper eller avsaknad av kunskaper många gånger dokumenteras och att det ofta finns en strävan mot att barnen ska utvecklas och uppnå uppsatta mål. Författarna kommer i sin slutsats fram till att det behövs en ökad kompetens hos förskollärare för hur dokumentation kan erbjuda insikter i barns lärande och förståelse.

Sheridan, Williams och Sandberg (2012) fokuserar på att se variationen i de perspektiv som finns kring systematiskt kvalitetsarbete hos förskollärare. Liknande är vi intresserade av att

undersöka variationen av uppfattningar kring systematiskt kvalitetsarbete där dokumentation utgör en betydande del. Vi fokuserar på förskollärares uppfattningar av dokumentation utifrån en fenomenografisk ansats, vilket förklaras närmre i kapitel tre. Vi är även intresserade av sambanden mellan hur förskollärare arbetar med dokumentation i det systematiska kvalitetsarbetet och deras uppfattningar kring arbetet med dokumentation i förskolan.

2.6 Föräldrarinsyn i verksamheten

Åsén och Vallberg Roth (2012) har skrivit en rapport för vetenskapsrådet om hur den statliga styrningen av förskolan och skolan minskade under 1990-talet i samband med decentraliseringen. I och med decentraliseringen lades statens ansvar över skolan över på kommunerna. Statens uppgift blev istället att ge stöd och kontrollera kvaliteten i verksamheten vilket idag görs genom Skolverket. I och med det har dokumentation och utvärdering vuxit fram inom förskola och skola för att fungera som en länk mellan de olika nivåerna; verksamhet, kommun och stat. Samtidigt som en förskjutning av styrningen över skolan skedde började man tala om en ökad valfrihet. Därmed ökade möjligheten för föräldrar att välja skola och förskola. Av den orsaken att valfriheten ökat har en marknadsanpassning inom förskolan uppkommit, vilket fick till följd att det utformades en viss typ av dokumentation vars syfte är att beskriva för föräldrar hur arbetet bedrivs på förskolan (Åsén & Vallberg Roth, 2012).

Svenning (2011) problematiserar även i sin bok dokumentation som riktar sig till andra än barnen i verksamheten. Författaren håller sig kritisk till dokumentation som syftar till att visa upp för utomstående vad som gjorts i verksamheten, till exempel barnens prestationer i form av alster efter en planerad aktivitet. Det är något författaren kallar dokumentation av "goda resultat". Med det menar hon att det som visas för utomstående är barnens "goda resultat", alltså deras insats och utveckling eller för att visa vilka goda pedagoger som arbetar i verksamheten och som skapar lyckade lärandetillfällen.

3 Teoretisk anknytning

I det här stycket lyfter vi fram den teoretiska ansats som vi använder oss av i vår studie för att undersöka förskollärares uppfattningar, syfte och användande av dokumentation.

3.1 Fenomenografisk forskningsansats

Vi har i vår studie utgått från en fenomenografisk forskningsansats. Fenomenografi är en ansats till att urskilja, beskriva och hantera frågor som främst handlar om lärande och förståelse i pedagogiska sammanhang. Grunden i fenomenografiska studier är att beskriva fenomen så som människor uppfattar dem och att synliggöra variationen av sätt att uppfatta dem (Marton & Booth, 2000).

Fenomenografi är inriktad på variationen av sätt att uppleva ett fenomen. Hur någon upplever ett fenomen är en inre relation mellan den som upplever fenomenet och det som upplevs. Att erfara ett fenomen handlar om att urskilja och relatera fenomenet till ett sammanhang. Hur någon förstår och beskriver ett visst fenomen är mot bakgrund av vad det skulle kunna vara. Ett sätt att uppleva någonting syftar på en individs förståelse för fenomenet vid en viss tidpunkt, men kan även spegla framträdande egenskaper för en viss kultur (Marton & Booth, 2000). Eriksson Barajas, Forsberg och Wengström (2013) skriver att man inom fenomenografi utgår från att tidigare erfarenheter styr hur någon uppfattar ett fenomen, vilket studeras och jämförs med andra uppfattningar och med fenomenet i sig. Syftet med fenomenografi är alltså inte att upptäcka innebörden i upplevelserna, utan att se variationen i de olika perspektiv som definierar fenomenet.

Inom fenomenografi används begreppen ett första och ett andra ordningens perspektiv, som är två perspektiv att betrakta tillvaron utifrån (Marton & Booth, 2000; Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013; Stukát, 2011). Marton och Booth (2000) beskriver skillnaden mellan ett första och ett andra ordningens perspektiv. De menar att i ett första ordningens perspektiv anses påståenden beskriva världen eller en specifik situation som den är, påståendet jämförs med redan etablerade kunskaper och kan då framstå som mer eller mindre sannolika. Ett första ordningens perspektiv beskriver hur verkligheten är baserat på etablerade kunskaper. Ett andra ordningens perspektiv beskriver hur verkligheten framstår och uppfattas av olika människor. Larsson (1986) menar att den upplevelse som någon har av ett fenomen blir en sanning för personen oberoende av huruvida den överensstämmer med ett första ordningens perspektiv.

En enskild persons sätt uppleva ett fenomen definierar inte själva fenomenet utan framställer fenomenet utifrån ett visst perspektiv. Det är när flera personers uppfattningar lyfts fram som en komplett redogörelse av fenomenet kan göras (Marton & Booth, 2000). I en fenomenografisk ansats är det variationen av sätt att beskriva ett visst fenomen man söker efter. Variationen av uppfattningarna kring ett fenomen framhåller olika perspektiv som tillsammans beskriver fenomenet. Variationen av redogörelser delas in i beskrivningskategorier. De olika sätten att framställa ett fenomen bildar tillsammans ett utfallsrum. Utfallsrummet skildrar beskrivningskategorierna på en kollektiv nivå, syftet med utfallsrummet är inte att beskriva människors personliga uppfattningar utan redogöra för de olika kategorier av uppfattningar som finns av ett fenomen (Marton & Booth, 2000).

Den fenomenografiska forskningsansatsens syfte är inte att förklara hur ett fenomen är i enlighet med ett första ordningens perspektiv, utan huvudsyftet är att synliggöra människors olika sätt att uppfatta ett visst fenomen enligt ett andra ordningens perspektiv (Larsson, 1986). I vår studie intresserar vi oss för beskrivningar i ett andra ordningens perspektiv och att synliggöra hur förskollärare uppfattar dokumentation i förskolan, därför är en fenomenografisk ansats relevant för att besvara våra frågeställningar.

4 Design, metod och tillvägagångssätt

I detta avsnitt följer en beskrivning av hur studien har genomförts vad gäller de metoder som vi har använt för att samla in och bearbeta data. Vi kommer att redogöra för urvalet av respondenter och de avvägningar som vi har gjort. Vi kommer även att diskutera för- och nackdelar med vårt val av metod. Vidare följer en diskussion kring studiens tillförlitlighet, validitet och reliabilitet. Slutligen diskuteras och problematiseras etiska överväganden i förhållande till vår studie.

4.1 Val av metod

Syftet med vår undersökning är att undersöka hur förskollärare uppfattar, i vilket syfte samt hur de använder sig utav dokumentation i förskolan. Vi valde därför att göra ett mindre empiriskt arbete. Eriksson Barajas, Forsberg och Wengström (2013) framhåller att intervju är den metod som lämpar sig bäst för att ta reda på människors uppfattningar kring ett fenomen. Då vi utgår från en fenomenografisk forskningsansats, som syftar till att lyfta människors olika uppfattningar av ett visst fenomen, är det en fördel att använda intervju som metod för att undersöka hur människor tänker kring fenomenet (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013; Stukát, 2011).

4.1.1 Intervju

Intervju är en metod som används för att synliggöra människors uppfattningar kring ett visst fenomen. Vi valde att genomföra intervjuer med verksamma förskollärare för att samla in data till vår studie. Vidare kommer vi att benämna de intervjuade förskollärarna som respondenter i stor utsträckning. Eriksson Barajas, Forsberg och Wengström (2013) skriver att intervjuer kan vara mer eller mindre strukturerade. Vi valde att använda oss av halvstrukturerad intervju, vars form innefattar de ämnesområden som intervjuaren söker svar på. I halvstrukturerade intervjuer finns ingen förutbestämd ordning på vilken intervjufrågorna ställs utan ordningen bestäms under intervjuens gång (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013). Stukát (2011) framhåller att öppna frågor leder till att respondenterna får stort utrymme till att uttrycka sig vilket ökar chansen för att intervjuaren får reda på respondentens uppfattningar kring fenomenet. Det beskriver även Eriksson Barajas, Forsberg och Wengström (2013) som uttrycker att det är viktigt att respondenten uppmuntras till att med egna ord uttrycka sina upplevelser och tankar. Författarna menar att intervju är en metod för datainsamling som är vanligt förekommande för fenomenografiska undersökningar. För att få fram de svar som krävs för en fenomenografisk undersökning behöver datainsamlingen ske på så sätt att respondenten har möjlighet att reflektera och förklara sina erfarenheter med egna ord (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003). Öppna frågor kan därmed vara till hjälp för att få givande samtal. Därför är halvstrukturerad intervju och öppna frågor något som lämpar sig för vår studie. Med öppna frågor krävs att intervjuaren är uppmärksam på och följer upp de svar som behöver förtydligas eller följas upp ytterligare. Eriksson Barajas, Forsberg och Wengström (2013) framhåller att det vanligtvis används någon form av intervjuguide vid intervjuer. Vid halvstrukturerade intervjuer, som genomförs med en friare form, anger intervjuguiden de ämnesområden som ska behandlas under intervjun. Vi valde att även skriva ut några av de frågor som vi ställde under intervjun för att tydligare kunna samtala kring ämnena och som minnesanteckningar både för oss och för förskollärarna.

Intervjufrågorna omformulerades och behandlades i obestämd ordning utifrån hur varje intervju fortgick.

Eriksson Barajas, Forsberg och Wengström (2013) lyfter fram att miljön har betydelse för intervjun. De menar att det är viktigt att intervjun sker i en ostörd miljö där risken för störande element är minimal. Då intervjusituationen kan ses som känslig för respondenten bör intervjuaren skapa en trygg miljö. Vi valde därför att genomföra intervjuerna på förskollärarnas egna arbetsplatser och bad förskollärarna om att välja en ostörd plats. För att kunna transkribera intervjuerna och få fram ett tillförlitligt resultat har vi med förskollärarnas tillstånd dokumenterat intervjuerna med hjälp av ljudinspelning. Eriksson Barajas, Forsberg och Wengström (2013) menar att ljudinspelning är en vanligt förekommande metod för kvalitativa undersökningar. En fördel med att spela in intervjuerna är att man kan gå tillbaka och lyssna på intervjuerna flera gånger och då få en chans att upptäcka nya infallsvinklar som inte uppmärksammades under intervjun (Bjørndal, 2005). För att få fram ett genuint resultat från det insamlade materialet transkriberades allt tal i intervjuerna till skrift. Kvale och Brinkmann (2014) uttrycker att transkribering kan vara en svår process då tal innefattar olika sociala företeelser, till exempel kroppsspråk och sarkasm, som inte kommer fram genom ljudinspelning. Författarna menar att videoinspelning är att föredra för att få ett så evidensbaserat material som möjligt, dock är det en tidskrävande metod. Vi valde att använda oss av ljudinspelning på grund av den begränsade tid som vi har till förfogande under arbetet med vår studie.

4.2 Urval

Syftet med vår studie är att ta reda på förskollärares uppfattningar gentemot dokumentation, i vilket syfte och hur de använder sig av dokumentation i förskolan. Enligt Skolverket (2010) är det förskollärares ansvar att dokumentationen görs. Vi valde därför att intervjua verksamma förskollärare.

Eriksson Barajas, Forsberg och Wengström (2013) framhåller att kvalitativa undersökningar med fördel består av intervjuer av ett fåtal intervjupersoner. De menar att ett större antal respondenter gör forskarens roll mer avlägsen i relation till respondenterna. Ett stort antal respondenter leder ofta till kvantitativa datainsamlingsmetoder, som enkätundersökningar, då genomförande och transkribering av ett stort antal intervjuer är tidskrävande. Forskaren får då inte samma närhet till respondenterna och kan inte utveckla sina frågor. Larsson (1986) beskriver fenomenografi som ett sätt att uppfatta vad ett antal människor har för uppfattningar kring ett fenomen. Vi tolkar det som att inte samtliga uppfattningar av fenomenet ska kartläggas utan endast de uppfattningar som finns representerade i den grupp människor som intervjuats. Syftet med vår studie är alltså inte att kartlägga alla uppfattningar av dokumentation utan att undersöka vilka uppfattningar de förskollärare som deltagit i vår undersökning har av dokumentation i förskolan.

För att synliggöra variationen av uppfattningar och arbetssätt i arbetet med dokumentation har vi valt att intervjua fyra verksamma förskollärare som arbetar på olika förskolor. De förskollärare som vi har intervjuat arbetar alla på kommunala förskolor som inte har någon specifik pedagogisk inriktning. Vi har använt oss av ett *bekvämlighetsurval* när vi valt intervjupersoner. Stukát (2011) menar att utifrån den urvalsmetoden väljs respondenterna ut utifrån tillgänglighet och är också därför tidseffektivt. Stukát skriver även att med ett stort antal respondenter i en fenomenografisk studie kan resultat och analys bli tydlig på grund av

den tidsbegränsning som finns. Författaren menar att antalet respondenter väljs ut i relation till studiens omfattning.

4.2.1 Respondenter

För att anonymisera de förskollärare som deltagit i vår studie har vi valt att kalla dem förskollärare 1, förskollärare 2, förskollärare 3 och förskollärare 4. Då respondenternas kön inte är av relevans för vår studie har vi valt att inte benämna det. Nedan följer en kort redogörelse över förskollärarnas arbetssituation.

Tre av förskollärarna arbetar på avdelningar för barn mellan 3-6 år och en på en avdelning för barn i åldrarna 1-3 år. Förskollärare 1 arbetar på en avdelning där barnen är 3-6 år gamla, och har arbetat i förskola sedan 18 år tillbaka. Förskollärare 2 har arbetat som förskollärare i 3 år och arbetar på en 1-3 års avdelning. Förskollärare 3 har arbetat inom förskola i 15 år och arbetar på en 3-6 års avdelning. Förskollärare 4 har arbetat i förskola sedan 35 år tillbaka och arbetar nu på en avdelning för barn i åldrarna 3-6 år.

4.3 Genomförande av intervjuer

Vi har formulerat intervjufrågor (se bilaga) utifrån vårt syfte och våra frågeställningar för att kunna besvara dessa. Vi har strävat efter att intervjufrågorna ska vara korta och tydliga. Stukát (2011) framhåller att öppna frågor leder till att respondenterna får utrymme att uttrycka sina upplevelser med egna ord. Vi formulerade därför öppna frågor för att förskollärarna skulle få möjlighet att reflektera över och förklara sina uppfattningar. Med öppna frågor krävs att vi som intervjuare är uppmärksamma på de svar som behöver förtydligas eller följas upp (Stukát, 2011). Vi inledde intervjuerna med bakgrundsfrågor om förskollärarnas utbildning och antal år i yrket, därefter samtalade vi kring de ämnesområden som vi lyft fram i intervjuguiden. Samtliga intervjuer har gjorts på förskollärarnas respektive arbetsplats i ett enskilt rum. Intervjuerna tog cirka 30 minuter att genomföra. I den utsträckning vi har kunnat har vi båda närvarat vid intervjuerna då två personer kan upptäcka mer än vad en person kan (Stukát, 2011). För att förskollärarna skulle ha möjlighet att förbereda sig inför intervjun fick de på förhand tillgång till intervjuguiden.

För att kunna transkribera intervjuerna och få fram ett tillförlitligt resultat har vi med förskollärarnas tillstånd spelat in samtliga intervjuer. Det kan däremot vara svårt att veta om respondenterna talar utifrån sina egna erfarenheter eller om de ger svar som de tror att vi vill höra i intervjun (Kvale & Brinkmann, 2014). Kvale och Brinkmann (2014) pekar på att i intervjuer där bandspelare förekommer kan både intervjuaren och respondenten bli mer medvetna om sig själva då man i inspelade samtal ofta har en tendens att vara mer försiktig med vad man säger. Författarna menar att bandspelaren ses som en kontextmarkör vilket innebär att vi måste se bandspelaren som en påverkande faktor till de svar vi fått i intervjuerna.

4.4 Bearbetning av data

För att kunna analysera resultatet är det viktigt att intervjuerna transkriberas. För att kunna göra en noggrann analys går det inte att förlita sig på minnet (Larsson, 1986). Vi har därför transkriberat intervjuerna med förskollärarna. Transkriberingarna gjordes genom att de inspelade svaren överfördes från tal till skrift. För att få en hög tillförlitlighet i vår studie transkriberade vi först det inspelade materialet enskilt för att inte påverkas av varandras uppfattningar och tolkningar, därefter gjorde vi en gemensam transkribering. Larsson (1986) menar att det är av vikt att sätta sig in i resultatet under en längre period. För att kunna fördjupa oss i respondenternas svar och upptäcka det som inte bokstavligen sägs under intervjun har vi läst det transkriberade materialet ett flertal gånger.

4.5 Analys

Inom en fenomenografisk ansats sorteras resultatet in i beskrivningskategorier som redogör för variationen i de svar som kommit fram genom intervjuerna. De olika kategorierna visar de olika sätten att uppleva ett fenomen (Marton & Booth, 2000). Eriksson Barajas, Forsberg och Wengström (2013) menar att inom en fenomenografisk forskningsansats analyserar forskaren fram resultatet genom att leta efter uttalanden som berör forskningsfrågan och analyserar dem i förhållande till det sammanhang i vilket de har uttalats. Därför har vi tagit ut citat av förskollärarna som angår vårt syfte och våra frågeställningar.

Vi har analyserat intervjuerna genom att försöka urskilja eventuella likheter och skillnader i förskollärarnas yttranden. För att underlätta översikten av resultatet menar Larsson (1986) att de citat från intervjuerna kan klippas ut och sorteras utifrån de ämnen som de handlar om. Vi har gjort på ett liknande sätt. Genom att markera de olika ämnen som vi kunnat se att förskollärarna berört med en specifik färg för varje ämne har vi på så sätt kunnat urskilja ett genomgående mönster. Det har resulterat i fyra beskrivningskategorier, vilka är; dokumentation med syfte att påvisa barns lärande, dokumentation för utveckling av verksamheten, dokumentation med syfte att synliggöra för utomstående samt hinder för arbetet med dokumentation. Inom fenomenografiska studier beskrivs kategorierna av citat för att illustrera och fördjupa innebörden av dem (Larsson, 1986). För att förtydliga de olika beskrivningskategorier som vi fått fram har vi valt att lyfta citat av förskollärarna som exemplifierar kärnan i varje kategori.

4.6 Metodiska avvägningar

Utifrån vår teoretiska ansats har vi gjort en metodisk avvägning i att välja en kvalitativ forskningsansats framför en kvantitativ forskningsansats. Den kvantitativa forskningsansatsen grundas på ett ideal om att verkligheten kan studeras objektivt. Forskaren har en uppfattning om det resultat som kommer att uppnås genom undersökningen och testar detta. En kvantitativ ansats syftar till att klassificera, se samband och tydliggöra. Kvantitativa studier genomförs med fördel med ett större antal respondenter för att resultatet ska vara generaliserbart. Resultatet presenteras sedan ofta genom statistik. En risk med en kvantitativ ansats kan vara att forskaren förbiser reflektionen över den egna subjektiva upplevelsen av verkligheten och dess påverkan i undersökningen (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström,

2013). I vår undersökning syftar vi till att synliggöra förskollärares subjektiva uppfattningar kring dokumentation, hur de framhåller att de arbetar med dokumentation och i vilket syfte. Hade vi valt att undersöka fenomenet utifrån ett annat perspektiv, till exempel att synliggöra hur dokumentation uppfattas i en viss stadsdel, hade vi behövt genomföra en kvantitativ undersökning.

En kvalitativ ansats fokuserar på att tolka och skapa förståelse för människors subjektiva upplevelser av omvärlden vilket även vår teoretiska ansats, fenomenografi, syftar till. Eriksson Barajas, Forsberg och Wengström (2013) menar att intervjuer är en vanlig metod för en kvalitativ ansats. De lyfter även observationer som en kvalitativ metod för att samla in material. Genom observationer skulle vi kunna synliggöra hur förskollärare agerar men skulle inte få svar på hur de tänker kring fenomenet. Då vi även ville ta reda på hur förskollärarna arbetar med dokumentation hade vi kunnat använda oss utav triangulering. Triangulering innebär att flera metoder används i samma studie (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013). Vi valde att avgränsa oss till att enbart använda oss av intervjuer på grund av den tidsbegränsning som vi har för undersökningen. Stukát (2011) skriver att en timmas intervju tar cirka fem timmar att transkribera för en erfaren forskare. Eftersom vi saknar erfarenhet av forskning inser vi att vår tidsbegränsning hindrar triangulering som metod för vår studie. Vi valde därför att samtala om hur förskollärarna arbetar med dokumentation i den egna verksamheten under intervjuerna. Intervjuer är även det mest lämpade valet av metod för en fenomenografisk ansats (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013).

De metodval vi gjort har påverkat resultatet som vi fått fram. Genom att förskollärarna själva fått berätta om syfte och hur de arbetar med dokumentation är det deras syn på sitt arbete som framkommer i resultatet. Hade vi använt oss av triangulering och då observerat verksamheten är det möjligt att vi hade fått fram en annan bild av förskollärarnas arbete med dokumentation.

4.7 Studiens tillförlitlighet

Vi genomförde halvstrukturerade intervjuer för att samla in data i vår undersökning. Inom halvstrukturerad intervju är de ämnesområden som ska behandlas under intervjun förutbestämda medan ordningen på vilken intervjufrågorna ställs bestäms under intervjuens gång. Med på förhand bestämda ämnesområden ökar homogeniteten i det insamlade materialet då samtliga intervjuer behandlar samma ämne. Däremot kan flexibiliteten och den skilda ordningen på vilken frågorna ställs leda till att respondenterna tolkar frågorna på olika sätt, vilket istället leder till att homogeniteten minskar (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013).

Generaliserbarheten handlar om att kunna dra allmängiltiga slutsatser av undersökningens resultat (Stukát, 2011). För att resultatet ska kunna generaliseras måste deltagarna i undersökningen representera hela yrkesgruppen (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013). Då vår studie består av få respondenter går resultatet inte att generalisera till att gälla samtliga förskollärare. Stukát (2011) anser att värdet av resultatet av en studie med få respondenter blir begränsat då resultatet endast gäller för de personer som deltagit i undersökningen. Reliabilitet handlar om att studien ska gå att efterliknas och få fram liknande resultat. Eftersom vi intervjuat fyra förskollärare är det möjligt att en undersökning med ett större antal respondenter skulle ge ett annat resultat. Hade vi intervjuat fler respondenter hade generaliserbarheten blivit större och därmed även chansen att få liknande resultat vid upprepade av studien.

En svaghet i vår studie är att vi inte har någon tidigare erfarenhet av att utföra intervjuer. Kvale och Brinkmann (2014) menar att intervjuteknik lär man sig genom att genomföra intervjuer. Då samtliga intervjuer i vår studie har spelats in, transkriberats samt genomgåts vid ett flertal tillfällen har vi försökt minska risken för att missa information i uttalanden som kan vara betydelsefull för vårt resultat. Däremot finns det vid kvalitativa undersökningar en risk för att frågor och svar feltolkats både av respondenterna och av oss som intervjuare (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013).

4.8 Etiska principer

Vid varje studie är god etik en viktig aspekt. Inför varje vetenskaplig undersökning ska forskare väga undersökningens beräknade betydelse i form av ny kunskap mot möjliga risker för negativa konsekvenser för deltagarna i forskningen (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013). Vetenskapsrådet (2002) lyfter att forskning både är viktigt för enskilda individer som för samhällets utveckling. Därför finns det krav på att forskning ska bedrivas, att den ska fokusera på väsentliga frågor och vara av god kvalitet. Vetenskapsrådet benämner det som forskningskravet. Utöver forskningskravet finns även ett individskyddskrav som är till för att skydda deltagarna från att utsättas för fysisk eller psykisk skada eller någon form av kränkning. Deltagarna ska även skyddas från insyn i sina livsförhållanden. Individskyddskravet kan delas upp till fyra huvudkrav vilka är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet, vilka beskrivs nedan.

Informationskravet innebär att innan undersökningen börjar ska forskaren informera de deltagande om undersökningens syfte, hur uppgifterna kommer att användas och vilken ny kunskap som undersökningen förväntas kunna bidra till. Deltagarna ska även bli informerade om eventuella risker för skada och obehag. Samtyckeskravet innebär att forskaren måste få ett samtycke från de deltagande om deras medverkan. Forskningsdeltagarna ska även informeras om att deras medverkan är frivillig och kan avbrytas under studiens gång utan att det innebär några konsekvenser för dem (Vetenskapsrådet, 2002). Deltagarna i vår undersökning förfrågades om de var villiga att medverka i vår undersökning och informerades på förhand att deras medverkan var frivillig och kunde avbrytas när de önskade. De gjordes medvetna om och fick godkänna att samtalen spelades in. Konfidentialitetskravet handlar om att alla uppgifter om varje deltagare i en undersökning ska få största möjliga sekretess och personuppgifter ska skyddas från att utomstående ska kunna ta del av dem. Alla uppgifter som kan undanröja deltagarnas anonymitet ska antecknas och förvaras på ett sätt att deltagarna inte kan identifieras av utomstående (Vetenskapsrådet, 2002). Namn, kommuner, förskolor och andra uppgifter som kan göra personer identifierbara har därför fingerats i vår studie för att säkerställa deltagarnas anonymitet. Det fjärde kravet, nyttjandekravet, innebär att uppgifterna som samlas in i samband med undersökningen inte får användas i andra syften än för den undersökning som de har medverkat i (Vetenskapsrådet, 2002).

Kvale och Brinkmann (2014) kallar samtycke, konfidentialitet, konsekvenser och forskarens roll för "osäkerhetsområden" de menar att dessa fyra etiska riktlinjer är någonting forskarna i fråga måste ha i åtanke under hela undersökningen. Med dessa punkter menar de liksom Vetenskapsrådet (2002) att intervjudeltagarna ska vara medvetna om samtyckeskravet och att konfidentialiteten ska vara så pass hög att deltagarnas identiteter inte kan komma att avslöjas. Med konsekvenser menar författarna att man som forskare måste avgöra de konsekvenser studien kan få för respondenterna på grund av deras deltagande. Risken för skada för de deltagande ska vara så liten som möjligt. Forskarens moraliska integritet är väsentligt för

studiens kvalitet. Forskaren ska ha kännedom om etiska frågor och riktlinjer men också ha en pålitlighet i sitt arbete och söka så hög vetenskaplig kvalitet som möjligt (Kvale & Brinkmann, 2014).

5 Resultat

Nedan presenteras studiens resultat utifrån de intervjuer vi genomfört. Resultatet presenteras utifrån de beskrivningskategorier som representerar de variationer i svaren vi fått från respondenterna. Utifrån våra frågeställningar och variationen i svaren har vi identifierat följande beskrivningskategorier: Dokumentation med syfte att påvisa barns lärande, dokumentation för utveckling av verksamheten, dokumentation med syfte att synliggöra för utomstående samt hinder för arbetet med dokumentation. Slutligen analyserar och sammanfattar vi resultatet utifrån våra beskrivningskategorier med utgångspunkt i tidigare forskning inom området.

5.1 Dokumentation med syfte att påvisa barns lärande

Samtliga förskollärare nämner att det är betydelsefullt att barnen är delaktiga i arbetet med dokumentation. Förskollärare 4 uttrycker att det framförallt är för barnens skull som arbetslaget dokumenterar i verksamheten. En fördel med barnens delaktighet i dokumentationen är att barnen själva kan se sitt lärande uttrycker förskollärare 1, förskollärare 3 och förskollärare 4. De menar att när barnen är delaktiga i att skapa och reflektera kring dokumentationen får barnen möjlighet att tänka kring sitt lärande och även erövra nya kunskaper. Förskollärare 4 talar om pedagogisk dokumentation och menar att dokumentationen blir pedagogisk när de gör dokumentationen tillsammans med barngruppen. Förskolläraren beskriver att barnen är delaktiga genom att de får fotografera och därefter reflektera över fotografierna tillsammans med förskollärarna. Förskollärarna ställer då utmanade frågor och låter barnen själva berätta vad vi gjorde och hur det blev. Även förskollärare 3 uttrycker vikten av att reflektera över dokumentationen tillsammans med barnen.

När barnen gör egna saker som vi sätter upp, är det väldigt viktigt att man får med sig barnen och att man får en reflektionsstund kring det som de har skapat. För en dokumentation som man aldrig reflekterar över är en död vara, den har vi ingen nytta av. – Förskollärare 3

Förskollärare 1 framhåller också vikten av barns delaktighet i dokumentationen men uttrycker samtidigt att dokumentationen i den form som de gör den inte möjliggör att barnen blir medvetna om sitt lärande i den utsträckning som de skulle önska.

Så som vi dokumenterar idag är det mycket foton och vi försöker få med barnen på de sätt som går, de får vara med och ta kort och sedan försöker vi tillsammans sätta ord på vad vi har upplevt. Fördelarna är att barnen genom bilder kan se vad vi har gjort och de saker vi skapat. Sedan kanske det är svårt att se sitt eget lärande men de kan se vad vi gjort. Barnen skulle kunna vara mer delaktiga i själva analysen av dokumentationen för att vi ska kunna komma vidare. Skulle vi dokumentera på så sätt att vi skulle skriva ner allt som händer och sedan analysera, reflektera och ta det vidare skulle det på ett annat sätt vara ett hjälpmedel i barnens läroprocesser. – Förskollärare 1

Även förskollärare 2 och förskollärare 4 uttrycker att de skulle behöva bli bättre på att göra barnen mer delaktiga i dokumentationsarbetet. Förskollärare 2 berättar att det är pedagogerna som dokumenterar och att barnen inte är delaktiga i den processen.

Det beror väl på att man rent traditionellt tänker att de är så små så de klarar inte det, vilket de skulle göra för de kan i princip allting nu, de är bättre på surfplattor än vad jag är. Vi får bli bättre på att låta dem vara det helt enkelt. – Förskollärare 2

Förskollärare 3 berättar att de väljer vad som ska dokumenteras tillsammans med barnen. Förskolläraren uttrycker att barnen är angelägna om att visa upp dokumentationen för andra då de ofta frågar förskollärarna om de kommer att lägga ut dokumentationen på förskolans kommunikationsplattform, vilken föräldrar har tillgång till. Det är något som även förskollärare 1 berättar sker i sin verksamhet. Förskolläraren säger att barnen ofta ber om att få låna en kamera för att fotografera alster som de skapat eller något som de byggt. Förskollärare 3 menar att barnen vill visa upp vad de har gjort och skapat för sina föräldrar genom kommunikationsplattformen. Förskolläraren säger även att de tillsammans med barnen väljer ut vilken dokumentation som de ska samtala om under de utvecklande samtalen med föräldrarna.

Samtliga förskollärare menar att det främst är styrda aktiviteter, då förskollärarna har planerat vad som ska göras, som dokumenteras. Det är dels för att synliggöra för föräldrar vad de gör i verksamheten men även för att barnen ska se sina läroprocesser och för att förskollärarna ska kunna följa barnens lärande. Förskollärare 1, förskollärare 3 och förskollärare 4 betonar att utöver styrda aktiviteter är även spontana tillfällen i barnens lek viktiga att dokumentera då de är en betydande del av det vardagliga arbetet. Förskollärare 4 menar att det är när barnen själva fascinerats av någonting som hänt som det är viktigt att dokumentera för att kunna synliggöra barnens eget lärande. Dokumentationen i förskolan görs främst med hjälp av fotografier. Förskollärare 2 beskriver att de använder fotografier i sin dokumentation för att synliggöra för barnen vad de har gjort och att barnen får möjlighet att minnas och relatera till händelsen genom fotografier. Förskolläraren relaterar till barnens ålder, 1-3 år, och menar att det är lättare för dem att se på ett fotografi vad de har gjort än att pedagogerna återberättar för dem. Förskollärare 1, förskollärare 3 och förskollärare 4 berättar även att de dokumenterar genom att kortfattat skriva ner vad som skedde under aktiviteten och funderingar kring den.

5.2 Dokumentation med syfte att utveckla verksamheten

Förskollärare 1 och förskollärare 2 menar att dokumentation används i det systematiska kvalitetsarbetet för att kritiskt granska verksamheten men att det är någonting som skulle behövas göras i större utsträckning. De upplever att det inte är självklart hur arbetet ska gå till och att det inte alltid bidrar till någon utveckling i verksamheten. Förskollärare 1 berättar att de utvärderar verksamheten utifrån strävandemålen i läroplanen för förskolan. Förskolläraren förklarar att de delar upp målen under året och berättar att de använder den insamlade dokumentationen för att utvärdera verksamheten en gång per år.

Det som vi dokumenterar använder vi ju till våra utvärderingar sedan. Men det är ju inte oftare än en gång per år som vi utvärderar. Då har vi dokumentationen till grund för att se vad vi har gjort och vart vi har kommit. Bekymret är att det bara är en gång per år som vi knyter ihop säcken. Och ska vi ha någon nytta av den ska man ju egentligen ta med sig den till nästa läsår, eller termin, men det faller ju där eftersom att sommaren kommer och sedan kommer en ny barngrupp och då får man börja om från början igen. – Förskollärare 1

Förskollärare 3 och förskollärare 4 pratar om dokumentation som ett verktyg för att utveckla verksamheten. Förskollärare 3 berättar att dokumentation leder verksamheten framåt genom att de funderar och reflekterar enskilt och tillsammans i arbetslaget över dokumentationen får de nya infallsvinklar och idéer på det pedagogiska arbetet. Även förskollärare 4 beskriver att dokumentation kan bidra till utveckling av verksamheten genom diskussioner i arbetslaget.

Jag tycker att du har mycket användning av dokumentation när du ska ha utvecklande samtal med föräldrarna. Och även att du får igång en diskussion i ditt arbetslag, att alltid hålla den diskussionen levande och ett bra sätt att göra det är att lyfta diskussionen kring den dokumentation som du har gjort. – Förskollärare 4

Både förskollärare 3 och förskollärare 4 talar om en mall som används som ett kvalitetsverktyg i deras stadsdel. De menar att de ser det som ett stöd i arbetet och att det är lättare att ha ett gemensamt verktyg än att varje förskola har ett eget.

Vi kanske har skattat oss ganska högt men så har kanske föräldrarna inte gjort det och observatörerna har inte sett det och då får man ta sig en tankeställare utifrån det. Fråga sig hur det kommer sig. Då får man en diskussion kring det och på så sätt en utveckling. Sedan gör vi en sammanställning och ser vilket område det är som vi dippar på och behöver förbättra. Då utgår vi från det och på så sätt blir det en utveckling. Så det är ett tydligt material och det är väldigt lätt att se vad som vi behöver förbättra i vår verksamhet. – Förskollärare 4

5.3 Dokumentation med syfte att synliggöra för utomstående

Samtliga förskollärare som deltagit i vår studie anser att dokumentation till stor del är till för att visa upp verksamheten för utomstående, främst för föräldrar. Dock menar de att det är olika hur mycket föräldrarna är intresserade av att ta del av dokumentationen. De anser att dokumentationen är en hjälp i att synliggöra vad som pågår i verksamheten. Samtliga förskollärare använder en elektronisk kommunikationsplattform mellan förskola och barnens föräldrar. Genom den förmedlar de en stor del av dokumentationen i form av bildspel och videofilmer till föräldrarna. Förskollärarna säger även att de placerar utskrivna dokumentation på väggarna i förskolan för att förmedla vad de gör i verksamheten till barn och föräldrar. Förskollärare 3 menar att dokumentationen är ett viktigt verktyg för att förmedla till föräldrar, chefer och observatörer vad som sker i verksamheten. Förskolläraren uttrycker även att då dokumentationen upplevs vara viktigt för utomstående måste den därför också vara viktig för dem som är verksamma i förskolan. Förskollärare 1 ser att syftet med dokumentation är att synliggöra verksamheten och att dokumentationen blir ett verktyg för det.

Dokumentation är även ett sätt att synliggöra och förklara för barn, föräldrar och för oss själva och för omvärlden vad vi gör, våra mål, var vi är någonstans och vad som händer i verksamheten. Att synliggöra. – Förskollärare 1

Förskollärare 2 har liknande uppfattning som förskollärare 1 och menar att syftet är att som förskollärare kunna visa vad de arbetat med i verksamheten, både det som barnen gjort och det som pedagogerna arbetat med.

Syftet är att man ska kunna visa vad man gör och vad man har gjort för annars så man glömmer ju av och när man ska skriva utvärderingar och sådant, har

man inte dokumenterat så kommer man ju inte ihåg det två månader senare [...] för annars finns det ju inte, då är det bara någonting man gör. – Förskollärare 2

Förskollärare 4 uttrycker att dokumentation ska beskriva verksamheten och att bilder är ett tydligt sätt för att visa föräldrar vad deras barn gör, men förskolläraren menar samtidigt att dokumentation i form av bilder tillsammans med citat från läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010) på förskolans väggar är onödigt.

När begreppet pedagogisk dokumentation infördes, det har jag själv gjort, skulle man skriva ut läroplansmål och att det skulle sitta överallt, men det berättar ju inget. För vem gör man det? – Förskollärare 4

Förskollärare 2 beskriver hur de använder dokumentationen i det systematiska kvalitetsarbetet i förskolan, men uttrycker samtidigt en osäkerhet inför hur de ska arbeta vidare med dokumentationen.

Det som vi har som efterarbete är något som vi kallar för barnets logga, det är som en mapp eller portfolio där våra mål står och hur vi har jobbat med barnet mot dem och det är någonting som följer med barnet varje år. Man jobbar ju vidare med den för då kan man se utvecklingen för varje år. Där lägger vi in fotografier och sådant från våra aktiviteter och det är väl bara att man låter barnet ha kvar den dokumentationen och det är väldigt uppskattat har jag förstått det som. Sedan vet jag inte riktigt vad vi ska göra med den men vi har ju den och man ska ju följa upp den. – Förskollärare 2

5.4 Hinder för arbetet med dokumentation

Samtliga förskollärare lyfter vikten av att ha en tydlig struktur för hur dokumentation och systematiskt kvalitetsarbete ska göras. Förskollärare 3 och förskollärare 4 menar att de inte ser några större svårigheter i dokumentationsarbetet men de tror att det är vanligt förekommande att förskollärare ser hinder med dokumentation i förskolan. Förskollärare 4 tror att många ser tiden som ett hinder för att dokumentera. Förskolläraren menar att om man ser dokumentation som en integrerad del i verksamheten och som någonting man gör tillsammans med barnen kommer det inte att ta tid från barngruppen. Förskolläraren anser att det viktigaste i dokumentationsarbetet är att ständigt ha en diskussion kring dokumentationen och att man inte ska "haka upp sig" på hur mycket dokumentation som man har gjort. Förskollärare 3 kan inte heller se tid som ett hinder för dokumentation utan menar att utebliven dokumentation beror på brist på struktur.

Många skulle nog säga att tidsaspekten är ett hinder, men egentligen är den inte det om man strukturerar tillvaron utifrån att man gör mycket dokumentation tillsammans med barngruppen och sedan finns det avsatt planeringstid för oss personal. Så det handlar om struktur. – Förskollärare 3

Däremot benämner förskollärare 1 och förskollärare 2 tidsbrist som ett hinder för att dokumentationen ska bli givande i förskolan. Förskollärare 1 uttrycker en frustration över att dokumentationen på det sätt som förskolläraren menar kan leda till en förbättring av den pedagogiska verksamheten kräver tid som de inte har.

Om man gör det på rätt sätt och gör det kontinuerligt kan det vara ett hjälpmedel att komma vidare i planeringen och i barns lärande och i allt inom verksamheten. Problemet är att om man ska göra det på rätt sätt så krävs det mycket tid. Det är frustrerande att man inte kommer till botten, man är bara på ytan och skrapar.

– Förskollärare 1

Förskollärare 2 menar att det är svårt att hitta tid för att reflektera över dokumentationen och struktur för att veta hur de ska göra det. Förskolläraren lyfter även fram att tidspressen kan leda till att dokumentationen i det systematiska kvalitetsarbetet inte blir genomarbetad.

Jag upplever att det är svårt när man inte riktigt har tiden till att reflektera kring vad det man gjort. Och så säger vår chef ”Nu ska ni lämna in det här på fredag” och då blir det att vi måste skriva någonting lite hastigt. Jag tror att om man hade haft mer struktur på det. Om man satt en hel dag med det hade man kanske kunnat. Men den finns ju väldigt sällan tid, då blir det på ens planeringstid och då kanske man inte är hela arbetslaget och då blir det att man själv sitter och reflekterar och det blir ju inte riktigt samma sak som det kunde ha varit. Men jag tror att man får jobba på det, lära sig hur och ta till vara på det bättre men jag tror att man i allmänhet, eller jag i alla fall, är lite dålig på det. Och så kanske man inte vet hur man ska göra heller. – Förskollärare 2

Förskollärare 1 och förskollärare 2 uttrycker att de inte har någon inarbetad struktur för hur dokumentationen ska göras. Förskollärare 1 menar att då det inte finns en tydlig struktur för dokumentationsarbetet blir dokumentationen oregelbunden och gjord på olika sätt beroende på vem som dokumenterar.

Det kanske blir så att en i arbetslaget gör det sporadiskt men då leder det inte till att det blir befäst. Det krävs ju att man är enade i arbetslaget. Det spretar väldigt mycket över hela huset, och även på avdelningarna. För det spretar ju ofta i arbetslagen, svårt att hitta en samsyn i vad som är viktigt ibland. – Förskollärare 1

5.5 Analys

5.5.1 Dokumentation med syfte att påvisa barns lärande

Resultatet visar att det finns en genomgående uppfattning av att dokumentation är ett verktyg för att göra barn medvetna om sitt eget lärande. En utmärkande uppfattning som förskollärare 1, förskollärare 3 och förskollärare 4 delar är att barns delaktighet i att skapa och reflektera kring dokumentationen är en viktig faktor för att barnen ska se sitt eget lärande och erövra nya kunskaper. Förskollärare 4 är den enda som nämner pedagogisk dokumentation under intervjun men vi tolkar även svar från förskollärare 1 och förskollärare 3 till att även de stundtals talar om pedagogisk dokumentation. Bjervås (2011) belyser att pedagogisk dokumentation ofta ses som ett sätt att ge barn möjligheter att stärka och utveckla sina kompetenser. Det är även något som vi sett i vårt resultat. Pedagogisk dokumentationen behöver följas av en reflektion för att den ska kunna vara ett hjälpmedel i barnens läroprocesser framhåller Bjervås (2011). Förskollärare 2 hävdar att barnens ålder påverkar om barnen görs delaktiga i dokumentationen. I läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010) står det att barns delaktighet är en viktig del i förskolan för att barnen ska känna tilltro till sin egen förmåga. Förskollärare 2 tycker att det är något som de behöver förbättra i verksamheten.

Lenz Taguchi (2013) uttrycker att dokumentation blir pedagogisk först när man reflekterar och diskuterar kring dokumentationen. Det är när förskollärarna diskuterar dokumentationen tillsammans med barnen som dokumentationen kan bidra till en utveckling av den pedagogiska verksamheten eftersom det då är möjligt att planera aktiviteter utifrån barnens intressen (Lenz Taguchi, 2013; Sheridan & Pramling Samuelsson, 2009).

Sheridan, Williams och Sandberg (2012) kommer i sin studie fram till att förskollärare ofta dokumenterar barns kunskaper och avsaknad av kunskaper. De förskollärare som vi intervjuat uttrycker inte att de använder sig av dokumentation på ett sådant sätt, utan talar främst om att de dokumenterar aktiviteter och spontana situationer. Samtliga förskollärare beskriver hur de arbetar med dokumentation på liknande sätt. De berättar att de till stor del använder sig av foton och reflektioner utifrån dessa. Under både styrda aktiviteter och barns spontana lek dokumenterar förskollärarna genom att de eller att barnen fotograferar vad de har gjort eller skapat. Därefter försöker förskollärarna tillsammans med barnen sätta ord på vad de varit med om. Förskollärare 1 lyfter däremot att det kan vara svårt för barnen att bli medvetna om sitt eget lärande, men uttrycker att barnen genom bilder kan se vad de gjort. Förskolläraren anser att dokumentationen skulle kunna utveckla barnens läroprocesser ytterligare om de arbetade mer analyserande med dokumentationen. Likt Bjervås (2011) resultat kan vi se att förskollärarna uttrycker att reflektionen tillsammans med barnen är något som behöver utvecklas i verksamheten. Förskollärare 3 och förskollärare 4 menar att reflektion med barnen behöver bli en del av den dagliga verksamheten för att den ska vara givande.

5.5.2 Dokumentation med syfte att utveckla verksamheten

Samtliga förskollärare uttrycker att det systematiska kvalitetsarbetet är till för att synliggöra utvecklingsområden i verksamheten. De menar att det systematiska kvalitetsarbetet, genom att belysa utvecklingsområden, ska leda till en utveckling av den egna verksamheten och därmed höja kvaliteten. I studiens resultat kan vi se att förskollärarna talar om dokumentation med syfte att förbättra verksamheten på två skilda sätt. Vi är intresserade av att se hur förskollärarnas arbetssätt kan komma att påverka de uppfattningar som de har av dokumentationsarbetet. Det vi kan se utifrån resultatet är att förskollärare 1 och förskollärare 2 både har andra uppfattningar av och arbetssätt med systematiskt kvalitetsarbete än förskollärare 3 och förskollärare 4. Det som främst skiljer dem åt är att förskollärare 3 och förskollärare 4 utgår från en mall som de upplever ger dem stöd i hur de ska strukturera det systematiska kvalitetsarbetet. Pramling Samuelsson och Sheridan (2009) uttrycker att syftet med systematiskt kvalitetsarbete är att det ska ge insikter om verksamheten som leder till förbättring med inriktning mot de nationella målen. Förskollärare 1 och förskollärare 2 uttrycker en mindre positiv inställning till det systematiska kvalitetsarbetet på grund av att de inte finner en struktur i sitt arbete. De menar att det händer att arbetet inte följs upp och därmed inte leder till någon utveckling.

Läroplanen (Skolverket, 2010) reviderades år 2010 och ett nytt kapitel angående dokumentation tillkom. Sheridan, Williams och Sandbergs (2012) studie om systematiskt kvalitetsarbete visar att dokumentation används allt mer i förskolan sedan läroplanen reviderades. Samtliga förskollärare i vår studie beskriver hur de årsvis gör en utvärdering, förskollärare 3 och förskollärare 4 gör däremot även en självskattning två gånger per år. Förskollärare 1 och förskollärare 2 uttrycker att de upplever att systematiskt kvalitetsarbete är någonting som de skulle behöva göra i större utsträckning för att det ska leda till förändring av verksamheten.

5.5.3 Dokumentation med syfte att synliggöra för utomstående

Åsén och Vallberg Roth (2012) skriver i sin rapport om hur decentraliseringen har bidragit till att dokumentation och utvärdering har ökat i förskolan för att verksamheterna ska kunna visas upp för utomstående. Författarna kopplar ihop det med en marknadsanpassning av förskolan då föräldrar kan välja förskola till sina barn. Samtliga förskollärare i vår studie menar att dokumentation till stor del syftar till att synliggöra verksamheten, speciellt för föräldrar. Förskollärarna berättar att en stor del av den dokumentation som är till för föräldrar läggs på en kommunikationsplattform på internet. Förskollärare 2 uttrycker att när föräldrar kommenterar att de har tagit del av dokumentationen känns det som att den inte gjorts i onödan. Svenning (2011) anser att dokumentation är någonting som är till för att göras tillsammans med barnen och håller sig kritisk till dokumentation som görs för andra syften. Även Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) anser att barnen ska vara delaktiga i dokumentationsarbetet för att få möjlighet till att bli medvetna om sitt eget lärande. Förskollärarna i den undersökning som vi gjort berättar att många föräldrar, men inte alla, är intresserade av verksamhetens dokumentation. Förskollärare 1 menar att de har föräldrar som tittar på dokumentationen varje vecka och andra föräldrar som aldrig loggat in på kommunikationsplattformen. Förskollärare 4 upplever att sedan begreppet pedagogisk dokumentation infördes har dokumentationsarbetet i förskolan förändrats. Tidigare kunde de sätta upp citat från läroplanen på väggarna men uttrycker att de nu reflekterar mer över varför viss dokumentation görs och vem den är till för. Palmer (2012) skriver i sitt stödmaterial för Skolverket att den pedagogiska dokumentationen ska göras tillsammans med barnen och leda till reflektion vilket hon menar är väsentligt för att kunna utveckla verksamheten.

Samtliga förskollärare som vi har intervjuat associerar dokumentationsarbetet med fotografier, både i arbetslaget, tillsammans med barnen och för att visa för föräldrar vad som sker i verksamheten. Förskollärare 2 beskriver att de arbetar med dokumentation genom att samla in fotografier och teckningar i en mapp för varje barn. Förskolläraren upplever att det är någonting som är uppskattat av barnens föräldrar. Förskolläraren uttrycker också en medvetenhet om att dokumentationen bör följas upp tillsammans med barnen men menar att de inte vet hur det ska göras. Emmoth (2014) skriver att förskolpedagogerna i hennes studie uttrycker en osäkerhet hur de ska arbeta med dokumentationen. Samtidigt lyfter Palmer (2012) och Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) vikten av barnens delaktighet i dokumentationen för att få en utveckling i både verksamheten och barnens förståelse för sitt lärande.

5.5.4 Hinder för arbetet med dokumentation

Resultatet visar att det finns skilda uppfattningar kring huruvida det finns hinder för arbetet med dokumentation i förskolan. Förskollärare 3 och förskollärare 4 uttrycker sig genomgående positivt kring arbetet och det framkommer att de inte ser några större svårigheter i dokumentationsarbetet. Förskollärare 1 och förskollärare 2 däremot uttrycker en osäkerhet inför hur arbetet med dokumentation ska göras i verksamheten. Ett av de hinder kring dokumentation som framkommer är brist på tid och struktur. Förskollärare 1 uttrycker att hela verksamheten bör dokumenteras kontinuerligt för att dokumentationen ska leda till en förbättring av verksamheten. Däremot uttrycker förskolläraren en frustration över att inte kunna arbeta med dokumentationen på det sättet då det är allt för tidskrävande. Förskolläraren uttrycker en önskan att skriva ner och reflektera över allt som händer i verksamheten medan

förskollärare 4 menar att man inte behöver dokumentera allt utan att det viktigaste är att ständigt ha en diskussion kring den dokumentation som gjorts. Emmoth (2014) observerar att pedagogerna i hennes studie använder två olika sätt för att dokumentera. Ett sätt är att dokumentationen görs övergripande av hela verksamheten och det andra sättet är att enskilda barn kartläggs med hjälp av kartläggningsmaterial. Emmoth menar att övergripande dokumentation av verksamheten är betydligt mer arbetsamt och tidskrävande. Ingen av de förskollärare som vi har intervjuat har uttryckt att de dokumenterar specifika barn med kartläggningsmaterial utan samtliga berättar att de främst dokumenterar aktiviteter och händelser i verksamheten. Emmoth (2014) kommer fram till att det råder en osäkerhet i hur dokumentationen ska göras och att det finns skilda uppfattningar kring syftet med dokumentationen. Det är även något som vi uppmärksammat i vårt resultat. Förskollärare 3 och förskollärare 4 kan inte se tidsbrist som hinder för att dokumentationen inte ska bli av utan menar att det snarare handlar om brist på struktur. Förskollärare 1 beskriver att det inte finns en gemensam struktur för hur dokumentationen ska göras vilket leder till att de inte får en struktur dokumentationsarbetet.

5.6 Sammanfattning

Vårt viktigaste resultat är de beskrivningskategorier som vi har kommit fram till utifrån förskollärarnas uttalanden. De olika kategorierna är; dokumentation med syfte att påvisa barns lärande, dokumentation för utveckling av verksamheten, dokumentation med syfte att synliggöra för utomstående samt hinder för arbetet med dokumentation.

Vi har sett att förskollärarnas arbetssätt och syfte med dokumentation har betydelse för hur de uppfattar dokumentationen. Ses dokumentationen som någonting barnen ska göras delaktiga i tar det inte tid från barngruppen. Görs dokumentation däremot för att synliggöra verksamheten för utomstående, då barnen inte är delaktiga i arbetet med dokumentationen krävs det mer tid från barngruppen. Därmed kan tidsbrist ses som ett hinder för dokumentationsarbetet. Vi har även kunnat se att struktur för hur arbetet med systematiskt kvalitetsarbete ska göras har betydelse. De förskollärare som inte hade en tydlig struktur uttryckte att kvalitetsarbetet inte ledde till någon utveckling av verksamheten medan de förskollärare som arbetade utifrån en tydlig mall ansåg att kvalitetsarbetet var givande och utvecklande för verksamheten.

6 Diskussion

I detta avsnitt följer en diskussion kring de viktigaste resultaten som vi har kommit fram till. Diskussionen grundas i studiens syfte och frågeställningar samt kopplas till vår teoretiska ansats och tidigare forskning som är relevant för området. Avslutningsvis reflekterar vi över vilka nya insikter som vår studie kan bidra med och diskuterar behovet av fortsatt forskning inom området.

6.1 Resultatdiskussion

Syftet med vår studie är att få syn på vilka uppfattningar som förskollärare kan ha gentemot dokumentation, i vilket syfte samt hur de dokumenterar i förskolans verksamhet. Vi har fått fram en variation av uppfattningar kring dokumentation.

Resultatet visar att det finns två skilda uppfattningar kring huruvida det finns hinder för dokumentationsarbetet. Förskollärare 1 och förskollärare 2 har uppfattningen av att arbetet med dokumentation är tidskrävande och tar tid från barngruppen. Förskollärare 1 uttrycker en önskan om att dokumentera hela verksamheten grundligt. Förskolläraren menar att genom att skriva ner och reflektera kring allt som händer i verksamheten kan de synliggöra utvecklingsområden och vidareutveckla verksamheten. En möjlig faktor till att förskolläraren uppfattar tidsbrist i dokumentationsarbetet kan vara de höga ambitioner som förskolläraren uttrycker. Emmoth (2014) hävdar att dokumentation av hela verksamheten och alla barn är arbetsamt och tidskrävande med de stora barngrupper som råder idag. Vi tolkar svar från förskollärare 2, som delar uppfattningen om att tidsbrist är ett hinder för dokumentationsarbetet, att förskolläraren anser att dokumentation är någonting som barnen inte är delaktiga i. Förskolläraren menar att barnen är för unga för att delta i dokumentationsarbetet. När dokumentationen inte genomförs tillsammans med barnen kan vi förstå att dokumentation uppfattas som problematiskt att hinna med i verksamheten. Är barnen inte delaktiga i arbetet kan det få konsekvenser för deras lärande och utveckling. Som vi tidigare lyft är barnens delaktighet något som framhålls i läroplanen för förskolan som en viktig del för att barnen ska känna tilltro till sin egen förmåga (Skolverket, 2010). Det är även något som lyfts fram i Skolverkets stödmaterial för dokumentation (Palmer, 2012). Där står det att när pedagogerna fortlöpande engagerar barnen i dokumentationen görs barnen delaktiga i förskolans verksamhet. Däremot tycks det vara flera av förskollärarna som anser att de inte alltid lyckas göra barnen delaktiga i dokumentationen utan att detta är ett utvecklingsområde.

Bjervås (2011) lyfter i sin avhandling att många förskollärare upplever pedagogisk dokumentation som ett verktyg för att skapa förutsättningar för barn att utveckla sina kompetenser. Det är även något som vi sett i vårt resultat. Förskollärare 4 uttrycker att det huvudsakligen är för barnens skull som de dokumenterar i verksamheten. Vi tolkar det som att förskolläraren anser att syftet med dokumentation främst är att främja barns lärande. En uppfattning hos tre av förskollärarna är att dokumentation ska göras tillsammans med barnen. Genomförs arbetet med dokumentationen tillsammans med barnen finns det tid för dokumentation eftersom förskollärarna inte behöver lämna barngruppen. De förskollärare som har den uppfattningen menar att det även är först när barnen är delaktiga som de kan ha nytta av dokumentationen. Lenz Taguchi (2013) och Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) belyser att när dokumentationen diskuteras av barn och förskollärare kan barnens frågor, intressen och tankar följas upp i det fortsatta arbetet i verksamheten. Det är även något som vi

sett i resultatet. En gemensam uppfattning hos samtliga förskollärare är att barnen görs delaktiga genom att de får fotografera aktiviteter eller alster som de har skapat. Tre av förskollärarna uttrycker att de även gör barnen delaktiga genom att de i efterhand får reflektera kring fotografierna tillsammans med förskollärarna. Däremot uttrycker alla förskollärare att de behöver göra barnen delaktiga i arbetet med dokumentationen i större utsträckning.

Förskolans verksamhet ska utvärderas systematiskt utifrån lärandemålen i läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010). Förskollärare 1 berättar att de har delat upp lärandemålen under året och utvärderar verksamheten utifrån ett mål i taget. Förskollärarens uppfattning av systematiskt kvalitetsarbete är att det är problematiskt att målen inte utvärderas kontinuerligt. Förskolläraren lyfter att utvärderingarna inte leder till förbättringar av verksamheten eftersom det går ett år mellan varje utvärdering och att barngruppen då har förändrats. Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) menar att syftet med systematiskt kvalitetsarbete är att skapa kunskap om och följa barns lärande för att kunna förbättra verksamheten. Vi anser att det stämmer med den uppfattning om systematiskt kvalitetsarbete som förskollärare 1 har. Förskolläraren menar dock att strukturen för kvalitetsarbetet i deras verksamhet inte möjliggör detta. Förskollärare 2 uttrycker att systematiskt kvalitetsarbete är någonting som sällan blir genomarbetat på grund av tidsbrist. Vi tolkar att förskolläraren ser systematiskt kvalitetsarbete som någonting som måste göras hastigt då arbetslaget sällan har gemensam tid för att utvärdera dokumentationen. Förskolläraren uttrycker en osäkerhet kring hur dokumentationen ska göras. Vi har inte kunnat se att de förskollärare som har en positiv uppfattning kring systematiskt kvalitetsarbete utvärderar verksamheten på samma sätt, alltså genom att fokusera på ett mål i taget vilket förskollärare 1 menar att de gör. En uppfattning som vi uppmärksammat i resultatet är att struktur för hur dokumentationen ska göras är en viktig aspekt för om det ska finnas tid för att genomföra dokumentationen så att den bidrar till att utveckla verksamhetens kvalitet. Vi tolkar resultatet som att hur arbetet med systematiskt kvalitetsarbete går till har betydelse för hur det uppfattas av förskollärarna. Förskollärare 3 och förskollärare 4 har en mall för hur det systematiska kvalitetsarbete ska göras vilket inte förskollärare 1 och förskollärare 2 har. Den osäkerhet som förskollärare 2 uttrycker tyder på ett behov av kompetensutveckling. Vi kan utifrån resultatet se att en mall för hur systematiskt kvalitetsarbete ska göras kan bidra till struktur.

Ett syfte som vi tolkar att samtliga förskollärare har med den dokumentation de gör i förskolan är att synliggöra för utomstående. Det gör de genom att sätta upp dokumentation på väggarna i verksamheten samt genom en elektronisk kommunikations-plattform. Förskollärare 2 säger att om de inte dokumenterar vad de gör i verksamheten finns det inte. Förskollärare arbetar i förskolan för att främja barnens utveckling och lärande (Skolverket, 2010). Att förskolläraren upplever att det som inte syns utåt inte finns får oss att fundera kring för vem de pedagogiska aktiviteterna görs. Svenning (2011) skriver om något som hon kallar för dokumentation av "goda resultat". Med det menar hon att pedagoger dokumenterar för att visa upp positiva resultat i sitt arbete och sin verksamhet för att visa på att de är goda pedagoger. Förskollärare som anser att pedagogiska aktiviteter där barnen ges möjligheter till lärande inte finns om de inte dokumenteras är problematiskt då förskollärare främst ska arbeta för att främja barns lärande och utveckling. Svenning (2011), Palmer (2012) och Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) framhåller att dokumentation ska vara riktad till barnen för att de ska få möjlighet att bli medvetna om sitt eget lärande. Lindgren och Sparrman (2003) pekar på att barns syn på sin egen möjlighet till delaktighet i verksamheten kan påverkas av om barnen har möjlighet att välja att delta i dokumentationen. Författarna menar att pedagogernas auktoritet medför att barnen kan känna sig förpliktigade till att delta i

dokumentationen och att det därför kan vara svårt att veta om barnen vill delta. Förskollärarna i vår undersökning uttrycker att barnen ofta frågar om de kan få låna kameran för att fotografera någonting som de skapat. Förskollärarna nämner inte om det finns barn som uttrycker att de inte vill delta i dokumentationen. Vi frågar oss om Lindgren och Sparrmans (2003) reflektion även stämmer in i vår studie. Kan frånvaron av barn som inte vill delta i dokumentation bero på att förskollärarna inte presenterat en möjlighet för barnen att välja om de vill delta i dokumentationen? Förskollärarna säger även att barnen ofta frågar om dokumentationen kommer att läggas ut så att föräldrar kan få del av den. Vi tolkar det som att barnen är införstådda med att dokumentation sker för att synliggöra för utomstående vad som sker i verksamheten. Vallberg Roth och Månsson (2010) skriver att dokumentation bland annat kan användas som marknadsföring av förskolan men poängterar att det är verksamheten som ska utvärderas genom dokumentation och inte barns prestationer. Vi menar att genom att rikta dokumentationen mot föräldrarna för att synliggöra vad barnen gör i förskolan fokuserar dokumentationen inte på utvärdering av verksamheten. Dokumentation som riktas till föräldrar synliggör barnens prestationer genom att visa upp vad de har åstadkommit. Svenning (2011) uttrycker att dokumentation som är ämnad för att visas upp för utomstående får ett annat syfte än den dokumentation som är tänkt att användas i verksamheten. Dokumentation som görs för utomstående utvecklar inte verksamheten eller främjar barns lärande och utveckling.

Inom fenomenografi ses tidigare erfarenheter som någonting som påverkar hur en person uppfattar omvärlden. Personens uppfattningar av omvärlden studeras och jämförs med andras uppfattningar och med fenomenet i sig (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013). Eriksson Barajas, Forsberg och Wengström (2013) skriver att syftet inom fenomenografi är att se variationen i de olika uppfattningarna som finns av ett fenomen då olika perspektiv tillsammans kan definiera fenomenet. Författarna menar att det inte är syftet att upptäcka innebörden i upplevelsena. Vi anser att de bakomliggande faktorerna till förskollärarnas uppfattningar är intressanta för vår studie och av relevans för läraryrket. Vi har därför valt att diskutera detta. Genom att diskutera bakomliggande faktorer kan vi försöka förstå problemet och bidra med kunskap om arbetet med dokumentation. De uppfattningar som vi har sett skiljer sig hos förskollärarna. Marton och Booth (2000) förklarar det med att hur en individ upplever ett fenomen är en inre relation mellan individen som upplever fenomenet och fenomenet som upplevs. De kategorier av uppfattningar som vi har sett i vårt resultat bildar utfallsrummet. Syftet med utfallsrummet är att redogöra för de kategorier som finns av ett fenomen eftersom det är när olika individers uppfattningar framhålls som fenomenet går att beskrivas (Marton & Booth, 2013). Kvale och Brinkmann (2014) hävdar att det kan vara svårt att veta om respondenterna talar utifrån sina egna erfarenheter eller om de svarar vad de tror är de svar som forskaren söker. Detta på grund av respondenternas medvetenhet om att samtalen spelas in. Kvale och Brinkmann framhåller därför att bandspelaren ska ses som en påverkande faktor till de svar man får fram i intervjun. I en av intervjuerna har vi sett antydning till att en av förskollärarna vid tillfällena talar om dokumentation utifrån hur det bör vara och inte om hur förskolläraren själv uppfattar arbetet med dokumentation. Förskolläraren berättar hur vi ska uppfatta dokumentation istället för hur förskolläraren själv uppfattar det. Detta tolkar vi utifrån att förskolläraren stundvis säger "du" istället för "jag". Det är därför svårt att avgöra om förskolläraren talar utifrån sina egna erfarenheter kring dokumentation eller förklarar hur arbetet förväntas gå till. Här skulle man kunna fundera kring om förskolläraren talar om dokumentation ur ett första ordningens perspektiv, alltså hur arbetet med dokumentation ska gå till i verksamheten utifrån etablerade kunskaper istället för hur förskolläraren själv uppfattar arbetet med dokumentation.

6.2 Relevans för läraryrket

Studien syfte är att synliggöra hur förskollärare uppfattar, i vilket syfte samt hur de använder sig av dokumentation i förskolan. Vi har tidigare nämnt att Skolinspektionen (2012) påvisat att förskollärare upplever arbetet med systematiskt kvalitetsarbete som problematiskt. Även Emmoth (2014) kommer i sin studie fram till att förskollärare uttrycker en osäkerhet kring arbetet med dokumentation. Skolinspektionen (2012) skriver att dokumentation i förskolan ofta inte följs av reflektion utan att dokumentationen främst är till för att visa föräldrar vad som sker i verksamheten. Det är även något som vi har diskuterat i vår studie. Två förskollärare uttrycker att de inte är säkra på hur de ska arbeta med dokumentation. Vi kommer fram till att struktur är en faktor som påverkar hur förskollärarna uppfattar arbetet med dokumentation. Därför menar vi att det finns ett behov av kompetensutveckling för hur arbetet med dokumentation kan struktureras.

Emmoth (2014) fokuserar på förskollärares syn på lärande och hur de använder dokumentation i förskolan. Hon kommer fram till att det finns två olika sätt för att dokumentera, genom att dokumentera hela verksamheten övergripande och genom att kartlägga enskilda barn med hjälp av kartläggningsmaterial. Även Sheridan, Williams och Sandberg (2012) hävdar att barns kunskaper och avsaknad av kunskaper ofta dokumenteras. Vi menar att det resultat Emmoth (2014) får fram i sin studie grundar sig på hennes fokus på lärande. Ingen av de förskollärare som vi intervjuat talar om kartläggningsmaterial eller dokumentation som verktyg för att bedöma barns kunskaper. Vår studie skiljer sig från Emmoths (2014) i att vi fokuserat på förskollärares uppfattningar av dokumentation som helhet inom förskolan. Då vi valt att inte fokusera på en specifik dokumentationsmetod har förskollärarna i vår studie fått möjlighet att själva definiera hur de uppfattar arbetet med dokumentation i förskolan.

Någonting som vi uppmärksammat är att även då förskollärarnas uppfattningar skiljer sig åt delar samtliga uppfattningen av att det krävs struktur för hur arbetet med dokumentation ska göras för att den ska kunna bli givande för den pedagogiska verksamheten. Kunskap om att strukturen på dokumentationsarbetet har betydelse för hur dokumentation uppfattas. Detta ser vi kan komma att ha relevans för oss i vårt kommande yrke genom att vi nu är medvetna om strukturens betydelse för om dokumentationsarbetet uppfattas som givande eller problematiskt. Vi kan tänka oss att mer utbildning kring dokumentationsarbete i förskolläraryrket kan ge en ökad kompetens och en större säkerhet för hur dokumentationen ska göras hos förskollärare. I läroplanen för förskolan betonas att barns utveckling och lärande ska följas, dokumenteras och analyseras för att förskolans kvalitet ska kunna utvärderas och för att goda tillfällen för lärande ska kunna skapas (Skolverket, 2010). En av förskollärarna i vår studie menar att tidsbristen gör att reflektionen kring dokumentationen inte blir av. Uppfattar förskollärare att det inte finns tid för att samla in och reflektera kring dokumentationen förloras möjligheter till utveckling av verksamheten.

Tre av de fyra förskollärarna som deltagit i vår studie uttrycker att de kan bli bättre på att göra barnen delaktiga i dokumentationsarbetet. En av förskollärarna säger att barnen inte är delaktiga på grund av deras unga ålder. Den uppfattningen kan få konsekvenser för barns lärande och utveckling i förskolan. När barnen engageras i dokumentationen görs de delaktiga i och får möjlighet att påverka förskolans verksamhet (Palmer, 2012). Genom att vi belyser att det, utifrån vårt resultat, verkar vara vanligt förekommande att barn inte är delaktiga i dokumentationen kan det få relevans för förskolläraryrket och för vår kommande roll som

förskollärare. Vår förhoppning är att studien kan bidra till en ökad medvetenhet hos förskollärare av betydelsen att ge barn en ökad möjlighet till delaktighet och inflytande i dokumentationsarbetet.

6.3 Förslag på vidare forskning

Ett förslag till vidare forskning är att göra vår studie i en större skala. Något som vi blivit medvetna om under studiens gång är att resultatet inte är generaliserbart eftersom det är ett litet antal respondenter. Hade vi haft ytterligare tid till undersökningen hade vi försökt göra en större studie. Ett annat förslag på en fortsättning av vår undersökning är att även undersöka hur förskollärare arbetar med dokumentation genom att göra observationer i förskolans verksamhet. Genom observationer hade vi kunnat synliggöra ett annat perspektiv på hur dokumentation används i praktiken och då kunna analysera vilka möjligheter för barns lärande som skapas genom dokumentation.

Vi har intervjuat tre förskollärare som arbetar på avdelningar för barn i åldrarna 3-6 år och en förskollärare som arbetar på en 1-3-årsavdelning. Vi kan se att förskolläraren som arbetar med barn i åldrarna 1-3 år har uppfattningar kring dokumentation som skiljer sig åt från de övriga förskolläraernas uppfattningar. Det skulle vara intressant att undersöka om detta är någonting som beror på barnens ålder. Vi skulle därför tycka att det vore intressant att genomföra en större undersökning med fler förskollärare som arbetar med barn i olika åldrar för att synliggöra generella uppfattningar.

Två av de förskollärare som deltagit i studien beskriver att den stadsdel där de är verksamma använder de sig av en mall för systematiskt kvalitetsarbete. Det hade varit intressant att mer ingående följa ett sådant arbete och även jämföra med förskolor som inte arbetar med systematiskt kvalitetsarbete på samma sätt. Förskolechefen är den som har det yttersta ansvaret i ett kvalitetsarbete och ansvarar för att verksamheten planeras, genomförs, utvecklas och utvärderas systematiskt (Skolverket, 2010). Åsén och Vallberg Roth (2012) lyfter hur dokumentation fungerar som en länk mellan de olika nivåerna; verksamhet, kommun och stat. Det skulle därför vara intressant att även undersöka hur det systematiska kvalitetsarbetet uppfattas och används i högre instanser. I vår studie syftar vi till att synliggöra hur förskollärare arbetar och uppfattar dokumentation, däremot ser vi inte hur dokumentationen uppfattas och används av förskolechef och kommun. En möjlig fortsättning av vår studie skulle därför kunna vara att intervjua förskolechefer för att få en bredare bild av dokumentationsarbete i förskolans verksamhet.

7 Referenslista

- Bjervås, L.L. (2011). *Samtal om barn och pedagogisk dokumentation som bedömningspraktik i förskolan: en diskursanalys*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2011. Göteborg. [Elektronisk resurs]. Tillgänglig: <http://hdl.handle.net/2077/25731>
- Bjørndal, C.R.P. (2005). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Emmoth, K. (2014). *Grunden läggs i förskolan Förskolepedagogers tankar om utveckling, lärande och dokumentation*. (Licentiatuppsats nr 10 i Pedagogiskt arbete) Umeå: Umeå Universitet.
- Eriksson Barajas, K., Forsberg, C. & Wengström, Y. (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap: vägledning vid examensarbeten och vetenskapliga artiklar*. (1. utg.) Stockholm: Natur & kultur.
- Kvale, S & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys: exemplet fenomenografi*. Lund: Studentlitteratur.
- Lenz Taguchi, H. (2013). *Varför pedagogisk dokumentation?: verktyg för lärande och förändring i förskolan och skolan*. (2., [rev. och uppdaterade] uppl.) Malmö: Gleerup.
- Lindgren, A-L. & Sparrman, A (2003). Om att bli dokumenterad. Etiska aspekter på förskolans arbete med dokumentation. *Pedagogisk Forskning i Sverige, årg 8, nr 1–2, 2003*: 58–69. Linköpings universitet.
- Marton, F. & Booth, S. (2000). *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Palmer, A. (2012). *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan: pedagogisk dokumentation*. Stockholm: Skolverket.
- Pramling Samuelsson, I. & Asplund Carlsson, M. (2003). *Det lekande lärande barnet: i en utvecklingspedagogisk teori*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Sheridan, S., & Pramling Samuelsson, I. (2009). *Barns lärande – Fokus i kvalitetsarbete*. Stockholm: Liber.
- Sheridan, S., Williams, P., & Sandberg, A. (2012). Systematic Quality Work in Preschool. *International Journal of Early Childhood*. Volume 45, issue 1, pp 123-150. [Elektronisk resurs]. Tillgänglig: <http://eric.ed.gov/?id=EJ999505>

- Skolinspektionen. (2012). Kvalitetsgranskning Rapport 2012:7. Förskola, före skola – lärande och bärande, Kvalitetsgranskningsrapport om förskolans arbete med det förstärkta pedagogiska uppdraget. Stockholm.
- Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö98*. Reviderad 2010. Hämtad från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2442>
- Skolverket (2012). *Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet*. Stockholm: Fritzes.
- Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Svenning, B. (2011). *Vad berättas om mig? Barns rättigheter och möjligheter till inflytande i förskolans dokumentation*. Lund: Studentlitteratur.
- Vallberg Roth, A-C & Månsson, A. (2010). Dokumentation och bedömning i förskolan. I Riddersporre, B & Persson, S. (Red.) (2010). *Utbildningsvetenskap för förskolan*. Stockholm: Natur och kultur.
- Vetenskapsrådet (2002). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. [Elektronisk resurs]. Tillgänglig: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>
Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Åsén, G & Vallberg Roth, A-C. (2012). Utvärdering i förskolan- en forskningsöversikt. (Vetenskapsrådets rapportserie 6:2012). Stockholm: Vetenskapsrådet.

Bilaga 1

Intervjuguide

Utgångsfrågor vid intervjuerna.

Bakgrund

Hur länge har du arbetat i förskola?

Hur länge har du jobbat på din nuvarande arbetsplats?

Vilken ålder har barnen i din barngrupp?

Dokumentation

Vad innebär begreppet dokumentation för dig?

Beskriv gärna hur ni i arbetslaget använder er av dokumentation i förskolan.

Vilka situationer är det främst som dokumenteras?

Kan du se några fördelar för verksamheten genom dokumentation?

Kan du se några hinder med dokumentation i förskolan?

Barns delaktighet

Är barnen delaktiga i dokumentationen?

På vilket sätt involveras barnen?

Vilka fördelar kan du se med att barnen är delaktiga i dokumentationen?

Har barnen möjlighet att påverka vad som dokumenteras? Ge gärna exempel.

Efterarbete

Arbetar ni i arbetslaget vidare med den gjorda dokumentationen?

Är barnen delaktiga i det efterföljande arbetet?

Hur presenteras dokumentationen?

Vem får ta del av dokumentationen?

Är föräldrarna intresserade av att ta del av dokumentationen?

Systematiskt kvalitetsarbete

Vad innebär begreppet systematiskt kvalitetsarbete för dig?

Hur används dokumentationen i det systematiska kvalitetsarbetet?